

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/sluzba/infrastruktura-graniczn/1918-1939/budownictwo/teksty/9855,Budownictwo-1918-1939.html>
2024-07-16, 15:05

Budownictwo Korpusu Ochrony Pogranicza w latach 1924 - 1939

W 1924 roku odnotowano największe nasilenie aktów dywersyjnych na wschodniej granicy. Wydarzenia te spowodowały, iż w sierpniu tego roku na posiedzeniu Komitetu Politycznego Rady Ministrów, któremu przewodniczył prezydent Rzeczypospolitej Stanisław Wojciechowski, na wniosek ministra Spraw Wojskowych gen. Władysława Sikorskiego oraz Spraw Wewnętrznych Zygmunta Hubnera podjęto decyzję o powołaniu Korpusu Ochrony Pogranicza. Celem powołanej formacji, którą zorganizowano w sposób wojskowy, była ochrona wschodnich ziem Rzeczypospolitej. Zagadnieniem zasadniczym warunkującym skuteczność działania Korpusu było zakwaterowanie żołnierzy. Kierując się zasadami strategii dowodzenia, podzielono projektowane budynki na trzy typy:

- strażnice (zwykle i reprezentacyjne) przeznaczone dla połowy plutonu, oddalone od siebie o około 4 kilometry
- odwody kompanijny, każdy mieszczący pluton
- bataliony, w których kompleksie mieściły się: kompania, pluton łączności, kompania karabinów maszynowych i drużyna dowódcy batalionu.

Dla szwadronów zaprojektowano dodatkowo koszary i stajnie szwadronowe. Ponieważ KOP nie posiadał początkowo organu wykonawczego do realizacji planowanych prac, dlatego też patronat nad przedsięwzięciem objęło Ministerstwo Robót Publicznych. Wykorzystano istniejącą strukturę Budowy Domów Urzędniczych w Województwach Wschodnich (z siedzibą w Brześciu nad Bugiem) na czele której stał inż. Aleksander Próchnicki. Wyznaczone terminy do realizacji inwestycji były krótkie, stąd też zrezygnowano z ogłoszenia konkursu i wykorzystano plany autorstwa arch. Tadeusza Nowakowskiego. Trudności jakie wystąpiły przy realizacji przedsięwzięcia wiązały się z bardzo słabo rozwiniętą siecią drogową i kolejową, kłopotami z uzyskaniem wysezonowanego drewna, brakiem wykwalifikowanych robotników budowlanych oraz małą liczbą cegielni w rejonach przygranicznych. Pierwsze prace budowlane rozpoczęto w połowie listopada 1924 roku. W latach 1924 -1927, ze względu na konieczność jak najszybszego wprowadzenia żołnierzy do pomieszczeń, budowano wyłącznie budynki drewniane. Od roku 1928 warunki prowadzenia robót stały się znormalizowane, ponieważ zaspokojone zostały podstawowe potrzeby Korpusu (strażnice) i od tej chwili zaczęto używać materiałów budowlanych (cegła, beton) ogniotrwałych. Do 1931 roku powstały 103 strażnice, 39 odwodów kompanijnych, 7 budynków sztabowych, 8 koszar batalionowych, 5 stajni batalionowych,

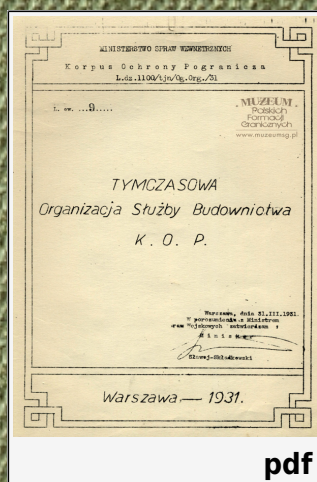
10 koszar szwadronowych, 10 stajni szwadronowych i cały szereg budynków gospodarczych, magazynowych o łącznej kubaturze 490 000m³. Po 1931r. dalsze prace uległy spowolnieniu. Wiązało się to z zaspokojeniem większości potrzeb budowlanych KOP, ale także z możliwościami budżetowymi (inwestycje nie mogły być prowadzone na dotychczasowym wysokim poziomie). Konieczna była reorganizacja. Proponowane przez Ministerstwo Robót Publicznych rozwiązanie w postaci rozdzielenia prac pomiędzy 6 terytorialnych urzędów technicznych była dla KOP nie do przyjęcia. Taki podział uniemożliwiał korzystanie z własnych kredytów, osłabiał tempo wykonania zarządzeń Dowództwa, komplikował prace przy konserwacji budynków. Z chwilą likwidacji działającej w Brześciu nad Bugiem ministerialnej (MRP) komórki nadzorującej budownictwo Korpusu, Dowództwo powołało 01.09.1930r. własną sekcję pod nazwą Szefostwo Budownictwa KOP^[1], która rozpoczęła pracę z dniem 01.04.1931r. Na jej czele stanął ppłk inż. Stanisław Paszkowski, referatem budowlanym kierował inż. Józef Kołodziejczyk, a ogólnobudowlanym kpt. Józef Boruch. Podstawą prawną do działania Szefostwa w zakresie prowadzenia robót, były przepisy obowiązujące w Departamencie Budowlanym Ministerstwa Spraw Wojskowych i na nich opierały się „Wytyczne do gospodarki budowlanej KOP” z dodatkiem zawierającym protokołów przetargowych, wzory umów, dzienników robót itp. Celem usprawnienia prac i obniżenia kosztów, mniejsze przetargi powierzono batalionom, gdyż wtedy stawały do nich małe, lokalne przedsiębiorstwa. Czynności prawne związane z dużymi inwestycjami odbywały się przy udziale firm budowlanych, które były zarejestrowane w Departamencie Budowlanym Ministerstwa Spraw Wojskowych. W latach 1931 – 1934 wybudowano 24 strażnice, 4 kompleksy dowództw i odwodów kompanijnych. Trudności pojawiające się w zakresie elektryfikacji i kanalizacji wynikały z bardzo niskiego poziomu uzbrojenia w media ziem wschodnich. Niemniej do 1934r., 60% dowództw i odwodów posiadało zasilanie z linii energetycznej bądź własnych elektrowni. Nie ograniczano się do budowy typu kwaterunkowo – technicznego. Wybudowano Domy Żołnierza w Budstawiu, Niemenczynie i Krasnem, dwa znajdowały się w budowie w Hoszczach i Mizoczu, planowano budowę trzech w Dederkałach, Skołacie i Ludwikowie. Pełniły one ważną rolę ośrodków kultury dla ludności pogranicza. W drugiej połowie lat trzydziestych z przyczyn finansowych KOP zaprzestał prowadzenia intensywnych prac budowlanych, przeznaczając kredyty na bieżące prace. Przejęte od poprzedników obiekty oraz wybudowane z drewna w latach 1924 -1925 były w złym stanie. W 1938 roku 75 strażnic, 2 budynki szwadronowe i 6 budynków batalionowych wymagało remontu. Również przy budowie dróg i mostów uczestniczył KOP. Prace te miały na celu polepszenie komunikacji między koszarami a strażnicami, jak również przyczyniały się do poprawy warunków życia ludności. Jednym z ostatnich budynków wybudowanych przez Korpus była strażnica Rutka –Tartak, zbudowana po śmierci Józefa Piłsudskiego, (jej konstrukcja oglądana w rzucie przedstawia litery J i P na cześć Marszałka). Do dnia dzisiejszego funkcjonuje w niej placówka Straży Granicznej.

^[1] A.S.G sygn. akt 541/211 - Tymczasowa organizacja Służby Budownictwa KOP

Bibliografia.

- "Budownictwo Korpusu Ochrony Pogranicza" - przedruk z wydawnictwa Departamentu Budownictwa Ministerstwa Spraw Wojskowych p.t. "Budownictwo Wojskowe 1918 - 1933". Warszawa 1934.
- "Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich" - zeszyt II, Ministerstwo Robót Publicznych Warszawa 1925 - reprint.
- "Budownictwo Korpusu Ochrony Pogranicza" - Urszula Kraśnicka. Zeszyt naukowy nr 15. Ośrodek Badań Historii Wojskowej Muzeum Wojska w Białymstoku. Białystok 2002.

- [Artykuł w wersji elektronicznej](#)

pdf

1. Tytuł: **Tymczasowa organizacja Służby Budownictwa KOP**
2. Treść: schemat organizacyjny, struktura etatowa, instrukcja służby budownictwa
3. Hasła przedmiotowe: budownictwo
4. Wytwórca: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
5. Czas powstania: 1931 r.
6. Miejsce sporządzenia: Polska, Warszawa
7. Materiał i technika wykonania: papier, maszynopis
8. Wymiary: 21 x 30 cm.
9. Stan zachowania: dobry
10. Miejsce przechowywania/właściciel: Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie